

Wat is uw geloof: religie of relatie?

(kernwoorden bij de prediking uit Lucas 7:36-50 op 7 januari 2007 EDRN)

J.C. Bette

Wat is zonde?

Zonde is een relatiebegrip en duidt het verbreken aan van een verhouding van liefde en trouw waarin men tot God of tot mensen staat (Rom.3:23). De vervreemding van God met de daaruit voortvloeiende liefdeloosheid wordt zo tot de eigenlijke zonde.

Het zelfstandig naamwoord (onz.) dat in het Grieks van het Nieuwe Testament veelal voor ons begrip zonde wordt gebruikt is *hamartēma* en betekent ‘zonde, zondige daad, misstap’. Er is nog een nader woord, namelijk *hamartia*. Het verschil tussen *hamartēma* en *hamartia* is dat het eerste woord meer concreet is, meer gebonden aan de enkelvoudige, uitgevoerde zondige daad, terwijl *hamartia* ook zonde als idee of algemeen begrip aanduidt, waardoor het in de richting kan gaan van ‘zonde’ als samenvatting van meerdere zonden, of ook van ‘zondigheid’. Het zelfstandig naamwoord (vrl.) *hamartia* betekent dus ‘zonde, zondigheid’.

In veel contexten moeten we *hamartia* opvatten als een ‘zondige handeling’. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer het staat bij werkwoorden die een soort van handelen of doen aangeven, ‘werkzaam zijn met (zonde)’ (Jac.2:9). Ook wanneer er gesproken wordt van ‘zonden’ toerekenen (Rom.4:8), uitwissen (Hand.3:19), belijden (1Joh.1:9) of vergeven (Matt.9:2), en in het algemeen wanneer *hamartia* in het meervoud staat, zullen we moeten denken aan de ‘zondige handeling’. Wanneer *hamartia* in het enkelvoud staat, wordt vaak niet zozeer de enkele zondige handeling bedoeld als wel - iets abstracter - een algemeen begrip van ‘zondigheid’ of ook ‘zonde’ als samenvatting van alle mogelijke zonden. In deze zin spreekt Johannes in evangelie en brieven van ‘zonde’ hebben (Joh.9:41; 1Joh.1:8), en stelt Paulus in zijn taalgebruik de ‘zonde’ als persoon voor: de zonde komt in de wereld (Rom.5:12), komt tot leven (Rom.7:9), heeft een woning (Rom.7:17), heeft slaven (Rom.6:17), betaalt soldij uit (Rom.6:23) en voert heerschappij (Rom.5:21). Van Jezus wordt gezegd dat God Hem, die geen ‘zonde’ gekend heeft, tot ‘zonde’ heeft gemaakt om ons vrij te kunnen spreken (2Cor.5:21).

Wat is schuld?

Het zelfstandig naamwoord *aitia*, dat in het NT voor schuld wordt gebruikt, betekent ‘reden, oorzaak’, en dan ook als juridische term ‘schuld, beschuldiging’. In de rechtspraak wordt het woord *aitia* in twee betekenissen gebruikt. In de eerste plaats betekent het ‘schuld, reden om aan te klagen of te veroordelen’ (Joh.18:38). In Hand.13:28 is er sprake van ‘schuld die de doodstraf tot gevolg heeft’, d.w.z. een halsmisdad. In de tweede plaats betekent het ‘beschuldiging, aanklacht’. In Hand.25:18 lezen we zo over ‘een beschuldiging aandragen, een aanklacht indienen’. Als latinisme is *aitia* aan te wijzen in de betekenis van ‘zaak’: als de ‘zaak’ van een man met zijn vrouw er zo voorstaat ... (Matt.19:10).

Het woord *opheilēma* betekent ook ‘schuld in de zin van (het) verschuldigde, verplichting’. Het is een in het buitenbijbelse Grieks gebruikelijker afleiding van ‘schuldig of verschuldigd zijn; In de eigenlijke zin van ‘materiële schuld’ komt het niet voor in het NT. In Rom.4:4 heeft het de ruimere betekenisnuance ‘wat iemand (op grond van een verplichting) verschuldigd is’, waarvoor wij ook het woord ‘verplichting’ kunnen gebruiken. Overdrachtelijk kan het gaan om een schuld ten opzichte van God (door overtreding van Zijn geboden), zoals in het ‘Onze Vader’ (Matt.6:12). Daarmee is het vrijwel synoniem geworden met ‘zonde’, dat we in de parallelplaats Luc.11:4 vinden.

Wat is vergeving?

Het zelfstandig naamwoord *aphesis* betekent ‘(het) wegzenden, (het) laten gaan, vrijlating, kwijtschelding, vergeving’. In Luc.4:18 wordt in een citaat uit Jes.61:1 gesproken over

‘vrijlating’ van gevangenen en verbrokenen. Verder wordt *aphesis* in het NT alleen gebruikt voor ‘vergeving’ van zonden. Vergeven (het Griekse werkwoord is *ap-hiēmi*) betekent in het nieuwtestamentisch taalgebruik ‘wegzenden, laten (gaan)’, en wordt in de verschillende contexten ook wel vertaald met ‘kwijtschelden, vergeven, verlaten, achterlaten, in de steek laten, opgeven, zijn gang laten gaan, toelaten’.

In de eerste plaats betekent *ap-hiēmi* dus ‘wegsturen, weg laten gaan’ en in letterlijke zin wordt dat gezegd van bv. het wegsturen van de menigte die Jezus omringde (Matt.13:36). In figuurlijke zin wordt ook gesproken van: de geest ‘geven’ (Matt.27:50), een luide schreeuw ‘uitstoten’ (Marc.15:37). Je vrouw of man ‘wegzenden’ wil zeggen: ‘scheiden van’ haar of hem (1Cor.7:11vv.). In de tweede plaats betekent *ap-hiēmi* ‘kwijtschelden, vergeven’. Dit kan betrekking hebben op het kwijtschelden van een financiële schuld (bv. Matt.18:27), maar meestal gaat het om het kwijtschelden van zondeschuld. Zowel in het OT als in het NT is het overwegend God die ‘vergeeft’ (bv. Ex.32:32; Matt.6:12a), maar ook mensen kunnen elkaar ‘vergeven’ (Matt.6:12b). In de derde plaats betekent *ap-hiēmi* ‘verlaten, achterlaten, in de steek laten’, bv.: Jezus ‘in de steek laten’ (Matt.26:56), je huis ‘achterlaten’ (Marc.13:34), Judea ‘verlaten’ (Joh.4:3). Ook kan het ‘achterlaten’ overdrachtelijk bedoeld zijn in de zin van ‘opgeven, zich niet meer bezighouden met’: heidense mannen hebben de natuurlijke seksuele omgang ‘opgegeven’ (Rom.1:27); gelovigen worden opgeroepen het eerste fundamentele onderwijs ‘te laten rusten’ en verder te groeien in het geloof (Hebr.6:1); Farizeeën worden ervan beschuldigd het gebod van God ‘na te laten’ (Marc.7:8). In de vierde plaats betekent *ap-hiēmi* ‘zijn gang laten gaan, (toe)laten, laten gebeuren’: de gemeente van Tyatira krijgt van Christus het verwijt, dat zij de vrouw Izebel ‘haar gang laat gaan’ (Openb.2:20); God ‘laat’ zich niet onbetuigd (Hand.14:17); Jezus ‘liet’ de geesten niet ‘toe’ te spreken, d.w.z. Hij ‘liet’ niet ‘gebeuren’ dat ze spraken (Marc.1:34). De bevelende wijs wordt meestal gecombineerd met een aanvoegende wijs ‘laat toe, dat ik de splinter wegneem’, d.w.z. ‘laat mij de splinter wegnemen’ (Matt.7:4).

Een ander Grieks woord voor vergoeding schenken is het werkwoord *charizomai* en dat betekent (1) ‘een gunst bewijzen, behagen’, (2) ‘schenken, (als gunst) geven’ en (3) ‘kwijtschelden, vergeven’. Het is afgeleid van *charis* ‘schoonheid, innemendheid, liefelijkheid; genade, welgevallen, gunst; dank, dankbaarheid; gunstbewijs, genadegave, liefdebetoon’ en komt in het NT alleen voor in de geschriften van Lucas en Paulus. Het duidt een handeling aan die iemand verricht vanuit sympathie of gunst en komt in de eerste betekenis neer op ‘welwillend optreden, een gunst bewijzen’. Deze betekenis komt in aanmerking in Gal.3:18, dat we dan vertalen als ‘God heeft aan Abraham Zijn gunst bewezen’ (zie NBG). Het komt in de tweede betekenis voor met betrekking tot geschenken, tot zaken waarom gevraagd is, en in het NT met betrekking tot een speciale naam (= positie, Fil.2:9), (behoud van) het leven (Hand.27:24) en genezing (Luc.7:21). Wanneer we in Gal.3:18 deze betekenis aannemen, vertalen we als ‘God heeft aan Abraham (de erfenis) geschonken’ (vgl. SV). Het woord kan worden gevolgd door een ander werkwoord dat de inhoud van het geschonkene uitdrukt: ‘het is (u) gegeven ... om te geloven ... ook te lijden ...’ (Fil.1:29). Soms wordt het voltooid deelwoord zelfstandig gebruikt in de betekenis ‘dat wat (ons) geschonken is, wat wij ontvangen hebben’ (1Cor.2:12). In een bijzonder woordgebruik duidt het aan dat een persoon - al dan niet tegen zijn zin - door rechters gegeven wordt in de macht van anderen die daarom vragen, soms met als resultaat vrijlating (Hand.3:14, Filem.22), soms verdere berechting (Hand.25:11,16). In de derde betekenis heeft het woord soms betrekking op het kwijtschelden van financiële schuld (Luc.7:42,43), maar in het NT staat het vaker in verband met morele schuld, zoals steeds in de tweede brief aan de Korintiërs; daar treffen we het in 2:7 naast ‘vertrouwen’. Ook vinden we het in combinatie met ‘misstap, overtreding’ (Col.2:13). Paulus roept de gelovigen op om elkaar te ‘vergeven’ zoals God hun ‘vergeven’ heeft in Christus (Ef.4:32; Col.3:13). Een meer gebruikelijk woord voor ‘vergeven’ is ‘kwijtschelden, vergeven’.

Wat is vrede?

Het Griekse zelfstandig naamwoord *eirēnē* betekent ‘vrede’. Wanneer het om vrede gaat zijn wij geneigd allereerst te denken aan de afwezigheid van oorlog of tweedracht. Dat is inderdaad de grondbetekenis van het Griekse woord, en in het NT wordt het inderdaad een paar maal in deze nauwere betekenis gebruikt (bv. Luc.14:32, Jac.3:18). Meestal echter komt het voor in een zin die nauw aansluit bij het Hebreeuwse *šjalōm*, dat in de eerste plaats een ‘volledige of gave toestand’ aangeeft, en pas in tweede, afgeleide instantie ‘vrede (tegenover oorlog)’. Dat wil niet zeggen dat in het woordgebruik van het NT de tegenstelling met oorlog afwezig is: zo gaat het in Hand.9:31 over vrede (in de gemeente) tegenover vervolging, in Hand.7:26 over vrede (tussen landgenoten) tegenover twist, en in Rom.5:1-10 over vrede (met God) tegenover vijandschap. Maar het is wel zo dat het woord gebruikt wordt op een manier die daarbovenuit stijgt. De sleutel tot het begrip ‘vrede’ in het NT vinden we vooral in twee teksten: ten eerste in Joh.14:27, waar Jezus zegt dat de vrede die Hij geeft niet is zoals de wereld die geeft, en ten tweede in Fil.4:7, waar Paulus het heeft over de vrede van God - d.i. die bij Hem behoort en van Hem afkomstig is - die alle verstand te boven gaat. Daarom heet God ook ‘de God des vredes’ (bv. 1Thess.5:23), en wordt Jezus met een vorm van personificatie ‘onze vrede’ genoemd (zie Ef.2:14). Deze vrede, die een kenmerk is van het Koninkrijk van God (zie Rom.14:17), sluit wanorde uit (zie 1Cor.14:33), en verenigt daar waar eerst een tussenmuur was (zie Ef.2:14-15, en vgl. 4:3). Deze vrede wordt als Evangelie verkondigd sinds Jezus’ komst (zie Ef.2:17, en vgl. Luc.2:15), vandaar ook de uitdrukking ‘evangelie des vredes’ (zie Ef.6:15). Het woord *eirēnē* wordt zowel voor het aspect van rust en veiligheid ten opzichte van de omgeving gebruikt (bv. Hand.9:31 over de gemeente, en 16:36 over afzonderlijke personen), als voor het aspect van onderlinge rust (bv. Rom.14:17-19 in het koninkrijk van God, en 1Cor.7:15 in het huwelijk) en van vrede in het hart (bv. Col.3:15). Vrede is in bijzondere zin met de Heilige Geest verbonden, zoals bijvoorbeeld blijkt uit Rom.8:6 (vgl. 14:17), en maakt dan ook deel uit van de negenvoudige ‘vrucht van de Geest’ (zie Gal.5:22). De gelovigen worden opgeroepen de vrede na te jagen (bv. 1Petr.3:11). Men wenst elkaar ‘vrede’ toe bij een begroeting (bv. Joh.20:19) of een afscheid (bv. Hand.15:33); zo lezen we ook dat mensen die door Jezus genezen zijn, soms weggestuurd worden met de woorden ‘ga heen in vrede’ (bv. Marc.5:34). Anders dan bij de enigszins afgezwakte formulering zoals die in de Oriënt nog steeds bestaat, krijgt men in het NT wel de indruk van een grotere diepgang (zie vooral Luc.10:5-6), die in het bijzonder aanwezig is aan het begin van vrijwel alle nieuwtestamentische brieven en de Openbaring aan Johannes, waar we meestal de combinatie aantreffen ‘genade zij u en vrede van God’, enz. (bv. Tit.1:4, Openb.1:4, en - anders - 2Joh.3; vergelijk *charis* ‘genade’). Met wat meer variatie in de formulering vinden we de vredewens ook aan het einde van sommige brieven (bv. 1Petr.5:14), of soms al eerder (bv. Rom.15:33 vóór de persoonlijke groeten).

Het laatste dat Lucas van de geschiedenis die vanmorgen het onderwerp van de prediking vormde (Luc.7:36-50) heeft opgetekend, zijn de woorden die de Here Jezus tot de vrouw spreekt en waarmee Hij haar laat gaan. Met de stellige verzekering ‘uw geloof heeft u behouden’ maakt de Here Jezus aan alle aanwezigen duidelijk wat de kern van de zaak is op grond waarvan de vrouw vergeving heeft ontvangen: haar geloof (vgl. 8:48; 17:19; 18:42; Marc.10:52). Haar openbare liefdebetoon is dan ook een uiting van dat geloof geweest (vgl. Jac.2:17,22). De woorden ‘ga heen in vrede’ herinneren aan 1Sam.1:17 en 1Sam.20:42. Het toewensen van de vrede (*šjalōm*) was een normale joodse (afscheids-)groet. Maar uit de mond van de Here Jezus krijgt deze groet een bijzondere betekenis, die betrekking heeft op het heil dat de Here God geeft (vgl. bv. Joh.20:19,21,26). Door de vrouw met deze zegenrijke woorden weg te laten gaan, bevestigt Hij dat zij deelt in dat heil (vgl. het ‘heeft u behouden’) door de vergeving die zij heeft ontvangen.

Uiteraard heb ik deze studie samengesteld uit wat we eerder schreven in de woordstudies op het Nieuwe Testament en in het commentaar bij het gekozen bijbelgedeelte in de Studiebijbel.